

SEX BIJ OCTOPUS: ONTDEKKINGEN OP EEN AMPHOOR UIT DE MYCEENSE PERIODE

In 1853 ontdekte de Berlijnse physioloog Johannes Müller het geheim van de paring van inktvissen. Hij bewees dat de mannelijke Octopus vulgaris in de voortplantingstijd een negende arm als zaadoverbrenger gebruikt, die door het wijfje wordt opgenomen. Voordien was deze afgestoten arm voor een vertegenwoordiger van een parasietengeslacht aangezien waarvan het voorkomen door de seizoenen was bepaald. Door het grote aantal zuignappen en het optreden bij Octopoden werd dit "dier" Hectocotylis octopodis genoemd. Steunend op deze naam werd het paringsgebeuren dat Müller aan het licht bracht Hectocotylisatie genoemd.

De ontdekking van Johannes Müller had echter al eerder plaats gevonden. Reeds Aristoteles heeft zich over dit eigenaardige paringsgebeuren uitgelaten terwijl hij zich beriep op waarnemingen van vissers. De mededeling van Aristoteles was in de vroege 19e eeuw als niet juist verworpen tot Müller de juistheid van de mededeling van de filosoof en onderzoeker uit de oudheid aantoonde. Nu kunnen we bewijzen dat de mededeling van Aristoteles berust op een zeer oude waarneming die ons naar de intieme levenssfeer van de zeebewoners voert.

Dit bewijs wordt geleverd door een voorstelling op de rand van een amphoor (vaas met twee handvatten) uit de 14e eeuw v. Chr. die werd opgegraven te Enkomi-Alaschia (Graf no. 17) op Cyprus, en uit de myceense beschaving stamt. Tussen de handvatten is aan beide zijden een grote afbeelding van een octopus geschilderd. De zeebewoners zijn onder het wateroppervlak gedacht zoals de golfrand aan de bovenzijde van dit beeldfries met de andere zeemotieven aantoonde. We herkennen zeeveren, een zecanemoon en een schematisch voorgestelde pijlinktvis. Twee watervogels completeren het geheel.

Wanneer we de twee "polypen" vergelijken blijkt dat zij aanzienlijk verschillen in lichaamsbouw en vangarmen. Terwijl de ene octopus plomp-zakvormig is weergegeven, is de andere slank en gelijkmatig afgebeeld. De slanke octopus heeft aan beide zijden vier, de plompe aan een kant vier, aan de andere zijde echter vijf vangarmen.

De kunstenaar heeft deze vijfde arm er bewust opgezet. Hij laat hem van de vierde arm van links uitgaan. Er is geen twijfel mogelijk of de schilder uit de 14e eeuw v. Chr. heeft de bruiloft van een inktvissenpaar willen laten zien. Het liefdesspel vindt onder het zeeoppervlak plaats, zoals de golvende bovenrand aan toont. Het voor de paringstijd karakteristieke fluorescerende oplichten van de dieren wordt door een witte punktering van de beide octopuslichamen weergegeven.

Deze uitleg van de voorstelling van de beide inktvis-afbeeldingen wordt gesteund door enkele details van de voorstelling. Het plompe, zakvormige mannetje wordt met de levendig bewegende vangarmen duidelijk van het slanke, gelijkmatig gevormde wijfje onderscheiden, dat de "geprikkelde" vangarmen alleen vertoont aan de zijde die naar de kant van de negende mannelijke arm is gewend. De voorstelling getuigt van een uitstekende waarneming die slechts door lange ondervinding kan worden verstaan (ook al is de morphologie van de armen niet exact weergegeven. - red.).

Omdat het om een nachtelijke gebeurtenis gaat heeft de kunstenaar van witte puntjes voorziene symbolen van sterrenbeelden toegevoegd. De hier onder het wateroppervlak geplaatste sterrenbeelden van onder meer Capella, Weegschaal en Orion, staan gedurende de voortplantingstijd van de octopus niet aan de hemel. Naar oud Griekse opvatting nemen zij dan hun bad in de oceaan. De zeevaarders en vooral de vissers en de duikers naar purperslakken, konden, door het karakteristieke periodieke verdwijnen van deze sterrenbeelden, de aan de tijd van het jaar gebonden gebeurtenis van de paring van octopus van te voren bepalen. Het was voor de vissers in zoverre een levensbelang dat zij tijdens de voortplantingsperiode van de inktvissen op omstandigheden konden rekenen die een gemakkelijke en rijke vangst met zich brachten.

Een afbeelding van de besproken fries is te vinden in de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 18 november 1968 waarvan we een knipsel ontvingen waaruit dit opstel vrij werd vertaald.

L.B.